

10 september 1971

Goedenavond, vrienden.

Wij zijn niet onfeilbaar, wij zijn niet alwetend. Wij hopen dat u zelf na zult denken. Zoals u weet draagt ons onderwerp voor heden de titel:

ALLEDAAGSE MYSTIEK

Het woord mystiek klinkt vreemd en ver weg. De meeste mensen realiseren zich niet dat hun eigen leven voortdurend van allerhande mysticismen doortrokken is. Wanneer wij spreken over de een of andere politieke stroming bijvoorbeeld, zo menen vele mensen dat dit geheel down to earth is. Indien je hen tracht duidelijk te maken dat ook deze dingen een zekere mystiek omvatten, kijken zij wat vreemd en stellen dat je dit toch niet werkelijk kunt menen. Toch zijn ook dergelijke dingen vaak mystiek, gebaseerd op het geloof dat men door het inhouden van bepaalde regels met uitschakeling van alle menselijkheid, tot een systeem zal kunnen komen waarin eenieder gelukkig zal kunnen zijn. En dit is mijns inziens wel degelijk een vorm van mysticisme. Bovendien lijkt mij een dergelijk geloof in de meeste gevallen een grote dwaasheid te zijn. Maar daarover hebben wij het nu niet.

Wanneer men bij een rechtszitting een eed aflegt en daarbij verklaart, de waarheid te zullen zeggen 'zo waarlijk helpe mij God Almachtig', is ook dit een brok mystiek. Ook hier wordt op een hypothetische, niet bewijsbare kracht een beroep gedaan, terwijl men onwillekeurig aanneemt dat dankzij het uitspreken van deze formule de waarheid geheel en bijzonder juist tot uiting zal komen. De praktijk is meestal anders, maar men schijnt nog vaak, tegen alle feiten in, aan de waarde en betekenis van deze formule te geloven. Kijk ook eens naar uw eigen leven. Hebt u misschien ook van die gewoonten en denkbeelden als bijvoorbeeld het aanroepen van een heilige of geest om iets te vinden wat u kwijt bent? Ook dit is een vorm van mystiek. Ook dit berust op een zich verdiepen in en ondergaan van het onzienlijke.

Daarmede komen wij aan het punt waarom het mij voornamelijk zal gaan vanavond: Mystiek is een verzinking van het ik in een werkelijkheid, die niet stoffelijk aantoonbaar, niet met stoffelijke middelen als bestaan bewijsbaar is. Het is een leven uit krachten die je niet onmiddellijk kunt zien, waarvan je bovendien vaak niet eens aannemelijk kunt maken dat zij werkelijk zouden bestaan of zouden kunnen bestaan. Mystiek betekent een houding en gerichtheid in je leven, waarbij het niet meer belangrijk is wat de feiten zeggen, maar voor jou alleen nog belangrijk is dat je houvast hebt gevonden in een tweede werkelijkheid, waardoor je je gesterkt voelt en meent het leven weer beter aan te kunnen.

Alledaagse mystiek. De gehele dag in het leven van elke mens zit vol met mystieke factoren. Zo zijn er mensen, die geheel geloven in, en zich geheel baseren op cijfers of de statistiek. En geloof mij, dit is een vorm van mysticisme. Dit wordt duidelijk wanneer je ziet hoe men uit kolommen cijfers, die de menselijke factor geheel verwaarlozen, een gevoel van zekerheid weet te putten, een gevoel ook van handelingsbekwaamheid, terwijl deze waarden in feite niet of niet zo bij hen aanwezig zijn. Deze mensen zijn mystici.

Wij allen hebben iets nodig dat verder gaat dan de onmiddellijk kenbare feiten. Daarom zijn wij mensen, daarvoor zijn wij mensen. En zelfs wanneer wij geest worden, blijft dezelfde behoefte ons nog lange tijd regeren. Wij zoeken uitdrukking te geven in onze eigen wereld en in onze eigen existentie aan dat ontastbare en komen er toe alles hiertoe te omkleden met een zeker ceremonieel. U denkt misschien met enige vreugde en eerbied aan de stoet met de gouden koets, waarin een vorstin die aan het volk zegt wat de ministers voor goed houden - ofschoon de inhoud van een dergelijke rede meestal niet geheel deugt. Maar de aankleding maakt het geheel opeens tot iets geheel anders dan een werkstuk van vaak betrekkelijke waarde. Wij weten allen heus wel dat een troonrede meestal een grote reeks van vaagheden en goede voornemens bevat, terwijl de werkelijkheid altijd weer anders zal blijken te zijn. Maar door het ceremonieel krijgt het geheel voor veel mensen toch een bijzondere betekenis en zal hun kritiek en zelfstandigheid van denken beperkt blijven.

Anderen reageren op iets dergelijks juist weer met kreten als: dit is volksverlakkerij, een lege vertoning. Zij hebben wel ergens gelijk, want het geheel is een op zich nogal zinledig ceremonieel. Maar hun afkeer van de ceremonie brengt hen tot een zich afwenden van alles wat hiermede samen zou kunnen hangen, ook de troonrede. Zij verwerpen zelfs de feiten die iets later in dit verband gepresenteerd worden, uit haat tegen het ceremonieel. Zodat het ook op hen inwerkt en ertoe bijdraagt dat ook bij hen, zij het in een andere dan de beoogde richting, de werkelijkheidszin wegvalt.

Men zou zich mijns inziens terecht af kunnen vragen, of men wel wezenlijk in de aldag van het leven voortdurende behoefte heeft aan het konstateren van de nuchtere, de bewijsbare feiten. Ik meen dat niet bewijsbare stellingen, onredelijke regels en handelingen, denkwijzen, die niets met stoffelijke bewijsbare zaken te maken hebben, in het leven van elke mens een grote, zo niet overheersende rol spelen. Stel dat u iemand liefhebt. Hoe vaak is men dan niet geneigd te stellen dat dit van eeuwigheid zo reeds was voorbestemd. Toch wijzen de aardse feiten zelden hierop. Ik laat de mogelijkheid, dat de stelling ondanks de feiten toch juist zou kunnen zijn, hier even buiten beschouwing. Realistisch is dit dus niet. Maar door zo te denken en te spreken geven wij onszelf een soort zegel van goedkeuring ten aanzien van ons gedrag en scheppen voor onszelf zelfs een soort monopolierecht binnen het kader van bepaalde verhoudingen. Men geeft hierdoor eigen leven, denken en handelen een achtergrond, die alleen op grond van de stoffelijke feiten nooit zou kunnen bestaan. Een mens kan er niet toe komen zichzelf te zeggen: het is toevallig het juiste seizoen, de driften waren wakker, daardoor was het raak en de instincten zijn voor de rest verantwoordelijk. Toch zou dit stoffelijk bezien het beste met de feiten stroken.

Op een dergelijke manier meent men ook dat de mens altijd veel meer moet zijn dan alle andere levende wezens. Vraag u in overeenstemming met de kenbare werkelijkheid eens af of dit wel juist is. Wanneer wij bijvoorbeeld een wereldstad bezien, zo vinden wij hierin heel wat aspecten weer die wij als een mierenhoop precies zo kunnen waarnemen, met dien verstande dat de mieren kennelijk niet zoveel parkeermoeilijkheden kennen. Maar de overeenkomst is te groot om haar eenvoudig en zonder meer terzijde te stellen. Wanneer wij eens gaan zien naar de wijze waarop mensen een positie zoeken te bereiken, moeten wij onwillekeurig denken aan dieren in een kudde of groep, die door dringen, pronken en bestrijden van anderen een eerste plaats in hun gemeenschap zoeken te bereiken. Zelfs de kippen in een kippenhok zoeken door dergelijke middelen een hoge plaats in de zogenaamde pecking order te bereiken. Lukt dit niet, dan onderwerpt men zich aan de bestaande orde en zal deze tegenover alle outsiders verdedigen. De mens doet gemeenlijk precies zo.

Het menselijke gedrag is overigens niet als feitelijk redelijk te beschouwen. Zo spreekt men over het bereiken van een werkelijke en alomvattende vrede en wijdt zijn leven hieraan, terwijl eenieder die de feiten kent kan inzien, dat een werkelijke vrede onbereikbaar is voor mensen die hun gehele bestaan en samenleving hebben gebaseerd op strijd. De mens voelt overigens innerlijk wel aan dat werkelijke en durende vrede onbereikbaar is. Maar hij wil de feiten niet onder ogen zien. Hij wil de illusie hebben dat hetgeen in zijn gedachten leeft ook wezenlijk en

uitvoerbaar is. Ook dit is een vorm van mysticisme. Mystiek brengt de mens steeds weer tot handelwijzen die op grond van de feiten niet verantwoord zijn. Daarnaast komt hij hierdoor tot innerlijke belevingen die met de zogenaamde stoffelijke werkelijkheid niets meer te maken hebben en hem tegen alle stoffelijke waarschijnlijkheid in, bepaalde mogelijkheden verschaffen kan. Voor de geest geldt hetzelfde.

Misschien kunnen wij ons afvragen of er met deze mystiek toch het een of ander aan de hand kan zijn. Ik denk dat je dan toch dieper zult moeten graven dan de feiten die stoffelijk kenbaar zijn om een verklaring voor deze zaken te vinden. Wanneer ik zeg dat de mens tevens geest is, zo is ook dit in feite weer een vorm van mysticisme. Maar de mens bestaat volgens mij uit geest en stof. Het materiële voertuig van de mens leeft en reageert volgens de zuiver stoffelijke normen. Maar deze normen zijn voor de geest niet redelijk of aanvaardbaar. Volgens mij hebben wij bij de mens steeds weer te maken met het hanteren van een dubbele reeks van normen. Juist daarom proberen wij als mens een mentale wereld te scheppen die van de feitelijk stoffelijke werkelijkheid verschilt. Juist hierdoor komen wij in onszelf tot belevingen en bereikingen die theoretisch in de materie onmogelijk zijn en toch voor ons tot werkelijkheid worden.

Neem eens een van de meer eenvoudige verschijnselen: een magnetiseur. Dacht u dat dit geen mystieke waarde omvat? Het denkbeeld dat iemand alleen door gewichtig te kijken, zich te concentreren en mogelijk enige gebaren te maken, de pijn en soms zelfs de kwaal van een ander weg zou kunnen nemen, is vanuit een feitelijk en redelijk standpunt stoffelijk onzin. En er zijn heel wat mensen die dit op grond van de stoffelijke mogelijkheden en redelijkheid plus hun eigen positie voor volksbedrog uitmaken. Maar het feit blijft bestaan dat de magnetiseur onder omstandigheden er inderdaad in slaagt kwalen weg te nemen; het feit blijft bestaan dat mensen zich met een magnetiseur - juist omdat hetgeen gebeurt onredelijk, of, zo u wilt, bovenredelijk is - veel meer verbonden gevoelen dan met een geneesheer die de zaken meer technisch benadert. De dokter, de gewone arts heeft het in deze dagen bijzonder zwaar. Waarom? Hij is langzaam maar zeker afgezakt van een magische persoonlijkheid tot een kleine ondernemer, een man met een eigen klein bedrijfje die in zo kort mogelijke tijd zoveel mogelijk klanten dient te genezen tegen redelijke vergoeding of hen althans de gedachte dat zij kunnen genezen dient te geven. De medicus van heden heeft geen tijd meer voor het opbouwen van het magische effect van superioriteit, het boven de mens staan, dat eigenlijk door velen bij de arts wordt gezocht.

Een mens zoekt geen heil bij techniek alleen. Hij kan daarin niet geheel geloven. Hij weet dat hijzelf als mens vele tekortkomingen heeft en verwacht dergelijke tekortkomingen dan ook bij elke andere mens. Maar zodra die ander boven hem komt te staan en door afkomst of kunde een geheimzinnig waas van meerwaardigheid verkrijgt dat niets meer te maken heeft met zaken die je als normaal mens kunt beredeneren en begrijpen, dan aanvaardt hij alles zonder meer, dan gelooft hij, dan geeft hij zich over. Een zuiver voorbeeld van mystiek, van alledaagse mystiek. Zoals de discipline in bijvoorbeeld een leger een soort mystieke betekenis heeft, zoals het ceremonieel van bijvoorbeeld groeten en dergelijke in feite een mystieke betekenis heeft, iets wat een verbondenheid, saamhorigheid en afhankelijkheid tot uitdrukking moet brengen, die in feite niet werkelijk bestaan. Zoals ook de verering van het kanon of de atoombom als gegevens van belangrijkheid, gezag macht, in feite een soort mystiek omvat. De mensen houden geen rekening met de feiten, met de mogelijkheid dat de ander zich soortgelijke middelen van macht aan zal schaffen. Zij worden getrokken door het geheimzinnige. Mensen zijn geneigd alle werkelijkheid terzijde te stellen en zich te beroepen op absolute waarden en stellingen die veelal bovendien onbewijsbaar blijven. Zo zal de een de atoombom zien als iets, wat de gehele wereld ten gronde zal richten, terwijl de ander dit juist ziet als het enige middel om de vrijheid te handhaven en die andere mythos, het vaderland, zijn juiste plaats in de wereld te doen innemen en behouden.

Misschien had u van dit onderwerp andere gegevens verwacht. Misschien had u gedacht dat ook de alledaagse mystiek iets zou zijn dat toch ook hoog en mooi is. U had daarvan iets verwacht dat toch verder gaat dan al de onbenulligheden van het dagelijkse leven. Maar alledaags of niet, bij alle mystiek hebben wij te maken met dié alledaagse, vervelende feiten en steeds weer krijgen wij te maken met het denkbeeld dat de mens gespleten is in zichzelf door een enerzijds bóven de redelijke werkelijkheid van de stof levende ik-heid en anderzijds door zijn stoffelijk geplaatst en gebonden zijn in de materiële werkelijkheid. De mens zoekt naar de mythos, het ongeloofwaardige, het wonderlijke, het onbegrijpelijke, dat zin en inhoud moet geven aan alles wat hij als mens nolens volens moet ondergaan in de materie.

Mystiek vinden wij dan ook overal, zelfs bijvoorbeeld bij de Mao-verering. Voorzitter Mao is ongetwijfeld een groot man, laat ons dit voorop zetten. Maar de wijze waarop door velen zijn uitspraken worden aanbeden als de enige waarheid omvat evenveel mysticisme als het woordelijk aanhangen van de bijbel zonder ook maar een uitspraak daarvan te durven ontleden of bekritisieren.

Zoals de mythos van democratie in Nederland evenzeer een vorm van mysticisme is, iets wat je het gevoel moet geven van een vrijheid die in een dergelijk dichtbevolkt land en onder dergelijke maatschappelijke verhoudingen eenvoudig niet te bereiken of te handhaven is. Dat zijn de feiten. Toch moeten wij ook trachten het bovenzinnelijke zijn plaats te geven. Het is eenvoudig genoeg om de gespletenheid van de mens in zinnelijke, bovenzinnelijke en instinctieve reacties als uitgangspunt te nemen, maar het bovenzinnelijke werkt, brengt feiten tot stand. Wij moeten ook hiervoor een verklaring zoeken. Het is duidelijk, dat in dit verband geen feitelijke verklaring op grond van materiële mogelijkheden te geven is, zodat een verklaring in zich weer mythos wordt. Maar dat is niet zo heel erg wanneer wij in ieder geval die mythos kunnen definiëren, kunnen omschrijven. Want al hebben wij dan geen onomstootbare feiten vastgesteld, wij hebben iets kunnen begrijpen, hebben er bewust op kunnen reageren en zullen zo toch iets meer begrijpen van onszelf.

In zich kent elke mens dromen. Dromen van macht misschien, waarbij de een droomt, dat hij met een enkel gebaar alle voetgangers op hun juiste plaats kan zetten, zonder dat zij zijn auto verder kunnen hinderen, terwijl een ander er van droomt dat hij al die lelijke parkerende vehikels met een enkel gebaar kan bannen naar een stapelplaats op de Mookerhei. Dergelijke dromen zijn niet zo zeldzaam. Maar waarom droom je dergelijke dingen en op dergelijke wijze? Waarom? Waarom beroep je je op God die volgens jou je een speciale taak in het leven gegeven heeft en die volgens je denken voortdurend achter je staat, ofschoon je op grond van de feiten toch wel zou kunnen beseffen dat een dergelijke stelling nooit geheel juist kan zijn? Waarom zoek je als mens een stempel van goedkeuring op juist en alleen jouw wijze van leven en denken? Om iets meer te zijn dan anderen?

Zeker is de enige reden voor dit alles niet dat men op deze wijze minderwaardigheidsgevoelens probeert te sublimeren of te onderdrukken, al speelt dit vaak wel een rol hierbij. Er is nog iets meer: onze droomwereld is een wereld van vrijheid, omdat stoffelijke normen daarin niet bestaan. De mens heeft een denkvermogen waarin fantasie een grote rol speelt, al zal niet eenieder deze functie ook zo benoemen. Het is het vermogen om je dingen voor te stellen die niet bestaan en waarschijnlijk niet eens zouden kunnen bestaan. Soms maak je iets van die dromen tegen alle waarschijnlijkheid in toch waar. Dan ben je een uitvinder, een groot denker misschien. Maar de meeste dromen maak je nooit waar, zij hinderen je zelfs om in de materie werkelijk iets tot stand te brengen. De werkelijkheid van de geest die in haar wereld de voor haar bestaande vormen, wereld en mogelijkheden pleegt te bepalen, bestuurt volgens mij ook een groot deel van de menselijke verlangens.

De mystiek is niet slechts een ontvluchten aan een stoffelijke werkelijkheid, het is tevens een pogen om alles, wat bestaat en gebeurt of gebeuren kan, binnen een soort plan samen te brengen, waardoor je ondanks de schijn van het tegendeel toch vrij bent, toch beschikken kunt

over een specifiek persoonlijke vrijheid. Het is een pogen enerzijds deel van de kudde te zijn en dit anderzijds met zoveel vrijwilligheid en hogere bedoelingen en waarden te bekleden, dat je je vrij kunt gevoelen, juist omdat je deel bent van de kudde, onderworpen aan haar regels.

Misschien komt overigens hierin binnen afzienbare tijd wel een verandering. Al behoort het niet tot het onderwerp, zo wil ik hier toch even opmerken, dat de Aquariusperiode de mens zal doen zoeken naar de werkelijke - dus niet gemystificeerde - relatie tussen zowel het Hogere en het Ik, als ook de werkelijke relatie met de medemens. Men zal zoeken naar een meer werkelijk contact dat niet door formaliteiten en vervreemdende gebruiken beheerst wordt. De mens van deze tijd zoekt volgens mij niet alleen meer naar vrijheid, maar naar begrip. En dit is volgens mij een grote vooruitgang.

De mysticus zoekt echter niet werkelijk naar begrip. Hij zoekt eerder naar een vorm van onderwerping, die voor hem tevens vrijheid betekent. In die onderwerping vindt hij niet alleen 'vrijheid' maar tevens een nieuwe visie op het bestaan. Dit laatste maakt het hem dan mogelijk om het geheel als het ware te aanvaarden, te begrijpen, er mee te leven en gelijktijdig zijn eigen vermogen om verder te gaan aan te vullen.

De meeste mensen zullen waarschijnlijk stellen: Bij dit onderwerp vind ik toch heel weinig van mijn mystiek. Dat is mogelijk. Maar toch hebt u ook zelf wel eens iets gedroomd - of beleefd, indien u dit prefereert. U bent misschien een ogenblik verward en verstild geweest, opgenomen in een verrukking die u niet verder kon omschrijven en die zeker niet gerelieerd was met stoffelijke omstandigheden. U bent daaruit teruggekomen tot de werkelijkheid als een woestijnreiziger die na een lange dorre reis eindelijk een verfrissend bad heeft genomen en voldoende heeft kunnen drinken. U voelde zich bijzonder veerkrachtig en hebt uzelf niet kunnen verklaren, waarom. Of u hebt eens,- want ook dit is een vorm van mystiek - uw eigen hel betreden en in een sombere worsteling met de demonen, spoken en ellende, met de haat die in u leeft, achteraf vermoeid en met een zucht van verlichting uw eigen werkelijkheid weer betreden. Dit zijn overigens psychologisch verklaarbare zaken. Maar deze dingen komen vaak voor. Elke mens beleeft dergelijke dingen wel een paar malen in zijn leven. Of dit mystiek is? Ja, het is zeker een mystiek beleven. U betreedt even een andere werkelijkheid.

U moet mij niet kwalijk nemen dat ik nu even geheel vanuit mijn geestelijk standpunt spreek. Wij zijn wezens die behoren tot een harmonie. Deze harmonie ligt buiten alle menselijk gekende grenzen, wij kunnen haar niet omschrijven, wij kunnen haar niet definiëren in termen van wet of regel. Zij is niet in woorden vast te leggen. Dit is een wereld waarin wij de eenheid, de verbondenheid met alle dingen kunnen gevoelen. Op het ogenblik, dat wij komen tot een algehele aanvaarding van het bestaan, hoe deze ook bereikt wordt, beleven wij die werkelijke harmonie voor een zeer korte tijd. Wij beleven dan even ons werkelijke Ik, dat ver buiten alle werelden van vorm, voorstelling, verbeelding toch ergens in ons leeft.

Uit dit werkelijke Ik putten wij dan kracht. En zo wij dit werkelijke Ik proberen te bereiken en het te sterk willen koppelen aan onze wereldvoorstellingen, zoals die op het ogenblik bestaan, betreden wij zonder meer onze hel en ondergaan alle pijnen en ellende welke konden ontstaan door onze verwerping van delen van het leven, eigen Ik, de schepping. Dit is een vorm van mysticisme. Ik weet dit wel. Maar het verwerpen van dingen, het afwijzen van dingen, zelfs van de dingen die menselijk gezien nooit goed genoemd kunnen worden, brengt disharmonieën, zeker wanneer het hier gaat om acties, dus, veranderende zaken, maar om voorwerpen, personen, dingen, die ook in de eeuwigheid een eigen bestaan hebben. Want wij hebben deel aan alle dingen, zodat verwerping, afwijzen betekent dat wij in strijd komen met onszelf en dit betekent weer angst, strijd, lijden, pijn. Angst en pijn zijn dan de grens, die staat tussen ons en de harmonie, die wij begeren. Dit maakt ons dan moedeloos, doet ons terugvluchten in een dagelijks bestaan met een onbevredigend gevoel, dat het in ieder geval nog beter is dan iets anders.

Heel veel mensen kunnen die spanning, welke ligt tussen de harmonische werkelijkheid, die deel is van hun wezen, en de zogenaamde werkelijkheid waarmede zij moeten leven, niet aan. Dit zijn degenen die wegvluchten in kloosters of wegvluchten in besloten groepen met welke gebruiken dan ook. Het zijn de mensen die zich gaan terugtrekken in streng gereguleerde organisaties als bijvoorbeeld de militaire stand, zij zoeken daarin dan iets te vinden dat in de plaats kan treden van de harmonie, die hen onbereikbaar lijkt. Lukt het hen ook hier niet vrede met zichzelf te vinden dan worden het vaak moordenaars of zelfmoordenaars. Dit zijn mensen, die niet wegvluchten voor de feiten, de gebeurtenissen, al zou men dit denken, maar in feite op de vlucht zijn voor dingen die zij aanvoelen als een onvolkomenheid in zichzelf.

Dergelijke dingen komen alledag voor. Het is een alledaags verschijnsel dat een mens met zichzelf overhooplicht. Het is een alledaags verschijnsel dat iemand bepaalde stoffelijke gebeurtenissen of zelfs stoffelijke verlangens, die in een wat minder mogelijke sfeer liggen, gebruikt om daardoor te verklaren dat hij in zich disharmonisch is en beweert daarvoor weg te willen vluchten, terwijl men in wezen soortgelijke omstandigheden voor zich blijkt te zoeken. Want in werkelijkheid vlucht de mens allereerst steeds weer voor zichzelf. Het is eenvoudig bij dit alles een systeem te vinden dat de onvrede wegverklaart en een aanvaarding van lot en omstandigheden mogelijk maakt. Men neemt bijvoorbeeld een godsdienst en zegt zichzelf voortaan, dat het Gods Wil is, wanneer men iets moet ondergaan. Men praat zichzelf dan aan: wanneer ik mij nu maar aan alles, wat het leven mij brengt, geduldig onderwerp, zal God mij alles, wat ik nu doormaak, duizendvoudig vergoeden. Waarbij men zonder het te beseffen van God een soort kruidenterapie maakt die voor een ons lijden een pond vreugde teruggeeft. Maar de mens, die hierdoor het leven en zichzelf voor eigen ik meer aanvaardbaar heeft gemaakt, zal het kruidenterapieaspect van een dergelijke beredenering eenvoudig over het hoofd zien. Het is voor hem een reden tot aanvaarding, hij kan de verwerping van het leven op deze wijze van zich af zetten en een einde maken aan het gevoel geïsoleerd te zijn. Hierdoor kan een dergelijk mens een innerlijke harmonie blijven erkennen en aanvaarden ondanks eigen onevenwichtigheden. Daarom is de godsdienst in vele gevallen voor de mens ook geestelijk toch belangrijk.

Het is natuurlijk onzin te beweren dat de stellingen van iemand, of dit nu Mao, Lenin, Marx, of desnoods Pythagoras is, de wereld weergeven en haar mogelijkheden kunnen bepalen. Dit is eenvoudigweg kolder. Maar wanneer wij in deze stellingen gaan geloven en dezen boven de feiten, de werkelijkheid stellen, krijgen wij daardoor een onderwerping in onszelf, een onderwerping aan anderen, aan het leven. Hierdoor wordt het de mens mogelijk een gevoel van belangrijkheid, van zinrijk bestaan te bereiken. Wij ondervangen op deze wijze door esoterische scholen, godsdiensten, politieke of filosofische systemen, het gevoel van isolement, dat je anders te midden van de mensheid zo vaak dreigt te bevangen. Je ontkomt zo ook aan de verwerping van het leven en het zijnde, die je anders steeds weer in jezelf erkent.

Het menselijke leven bestaat uit een voortdurende kritiek op de wereld - of u het nu toegeeft of niet. Uw leven is een voortdurend conflict, een steeds durende strijd - ook al zult u de aspecten hiervan voor uzelf niet altijd even juist kunnen omschrijven. Wanneer u deze zaken kunt sublimeren en door uzelf kunt maken tot een nevenverschijnsel van een werkelijke harmonie, dan kunt u ook met vele factoren van het bestaan harmonisch zijn zonder dezen geheel te kennen of te begrijpen. Wanneer je een medemens ziet en deze bijvoorbeeld 'om Jezus wille' kunt aanvaarden, ook al blijft hij in jouw ogen een grote zondaar, dan heb je daarmede jezelf opeens in een toestand gebracht, waarin het niet meer noodzakelijk is te begrijpen, waarom die ander is wat hij is en zoals hij is.

Alledaagse mystiek, mijne vrienden, is maar al te vaak een ontvluchting van de enorme taak van leren en begrijpen, die het dagelijkse bestaan de mens en ook de geest steeds weer stelt. Toch komt er steeds weer een ogenblik, waarop wij vastlopen, een ogenblik, waarop wij niet verder meer kunnen. Het ogenblik dat onze godsdienstige riten, onze maçonnieke bezigheden

en bijeenkomsten, onze sociale bewogenheid voor ons niet meer voldoende is. Wij willen opeens iets anders hebben, wij kunnen het niet meer aan. Onze rationalisaties blijken opeens voor onszelf niet meer aanvaardbaar te zijn. Dan grijpt de een naar drugs, de tweede pleegt geweld en een derde komt tot een ijzige minachting voor het gehele leven. Voor bijna iedereen komt er in het leven een ogenblik dat je onder een stolp staat die je afsluit van de werkelijkheid, zodat een vlucht naar boven toe je niet meer mogelijk is. Dan is de God, die eens zo levend naast je stond, opeens een verre schim geworden die schijnt te stammen uit een sprookje van de gebroeders Grimm. Er komt steeds weer een ogenblik, waarop je voelt dat al je maatschappelijke bestrevingen dwaasheid zijn, omdat de mens anders is dan je veronderstelde. Maar ook dan moet je verder, ook dan moet je een oplossing voor het leven vinden.

Een dergelijke oplossing kun je alleen vinden in jezelf. Misschien dat de beste wijze om je een persoonlijke en toch alledaagse mystiek op te bouwen wel is: een voortdurend streven naar begrip voor de ander. Niet een zelfverloochening. Dat is meestal dwaasheid. Maar begrijpen. Groeien door het begrip dat je voor anderen hebt, je wereld en wereldwaardering niet meer baseren op vaststaande oordelen, maar eenvoudig doen groeien vanuit je begrip waarom en hoe.

Het vreemde is dat wanneer je die methode volgt, zich ook op het mentale vlak en zelfs op geestelijk vlak iets nieuws in je ontwikkelt: een voortdurend verdergaand contact, een aanvoelen, een soort intuïtie, waardoor je boven de redelijke feiten in de werkelijkheid uit, samenhangen, werkingen ziet en begrijpt, lang voor dezen manifest worden. Zonder werkelijk gedachten te lezen, zie je in een mens dan zijn drijfveren, zijn werkelijke bedoelingen, maar ook zijn werkelijke problematiek. Dit lezen in de mens en de wereld, dit begrijpen van de dingen, zoals zij zijn zonder ze te vergoddelijken of te humaniseren, is dan het begin van een werkelijke innerlijke vrede. Want ons begrip vormt de werkelijke vrede.

Ons leven met een voortdurend toenemend begrip voor het andere en de ander in de aldag zou wel eens van alledaagse mystiek een besef van grote geestelijke werkelijkheid kunnen maken, een werkelijkheid, die niet meer berust op onbewuste bereikingen en belevingen, maar op een bewuste selectie, een keuze uit de vele mogelijkheden die de mens, juist door zijn tweeledigheid - zijn geest-stof zijn - open blijken te staan.

Ik meen dat dit als inleiding voldoende is. Na de pauze krijgt u de mogelijkheid hierop in te gaan. Ik hoop alleen maar dat u zich tot de werkelijke zaak zult beperken, al betwijfel ik dit. Verwijt mij bijvoorbeeld niet dat ik de godsdienst heb aangevallen. In de eerste plaats deed ik dit niet en in de tweede plaats hoef ik dit niet te doen want dat doen de verkondigers van die godsdienst tegenwoordig zelf wel. Verwijt mij ook niet dat mijn betoog ergens een oordeel over uw samenleving omvat en stel niet dat men toch érgens van uit moet gaan. Want wanneer een mens ergens van uitgaat, is het voornamelijk wel het waanbeeld dat een ander stommer is dan hijzelf is.

Het gaat ons om de essentie van het onderwerp. Wanneer u dus stelt: in de mystiek van alle dag, in de gewone dingen tref ik bepaalde problemen aan, brengt u deze maar naar voren. Na de pauze zal ik zien in hoeverre ik op uw vragen enzovoort in zal kunnen gaan. Nu stel ik u voor een pauze te houden, opdat daarna de avond zijn belangrijkste punt zal bereiken als gevolg van uw belangwekkende vragen. Mogelijk is dit een uiting van een bij mij bestaand mysticisme, maar ik koester steeds weer de hoop dat dit waar zal worden. En zonder dat ik weet, hoe of waarom, vervult wanneer ik spreek een heel enkele keer deze verwachting zich. Moge het ook deze avond zo zijn.

Ik dank u.

BEANTWOORDING VRAGEN

Zo, vrienden.

Ik hoop dat u een aangename pauze hebt gehad en wil nu overgaan tot het bespreken van de punten, die u van belang acht. Schriftelijke vragen hebben voorrang.

Vraag: Veel van uw definities in het begin betreffende de mystiek, gelden mijns inziens ook voor geloof en magie. Wilt u daarom het verschil en de overeenkomst tussen mystiek, geloof en magie nogeens precisieren?

Antwoord: Ik zal mijn best doen. Mystiek kunnen wij zien als het beleven van een werkelijkheid die materieel werkelijk niet, of althans niet zo bestaat. Ik meen dat dit na al wat gezegd is voldoende kan zijn.

Nu is geloof het verklaren van de werkelijkheid en een je beroepen op het geheel van een gebeuren in naam van een Kracht waarvan je het bestaan aanneemt zonder deze te kunnen bewijzen. In dit geval stel je deze bovenzinnelijke en bovenredelijke kracht oorzakelijk voor alle gebeuren. In het geloof zijn dus alle gebeurtenissen en ook onverklaarbaarheden wel aanvaardbaar, maar niet als gevolg van eigen streven of menselijke daden, maar altijd als gevolg van de wil of het directe ingrijpen van God.

In de magie nemen wij eveneens een werkelijkheid aan die menselijk redelijk gezien niet bestaat. In dit geval echter distilleren wij uit deze onredelijke werkelijkheid - of, zo u wilt deze hypothese omtrent mogelijkheden - een aantal gedrags- en handelingsregels, waardoor wij het gebeuren zelf, al dan niet mede door het door ons veroorzaakte ingrijpen van andere krachten, kenbaar ook volgens de normen van de stoffelijke wereld, tot stand brengen.

Zijn deze definities u voldoende? (ja)

Vraag: Is er een methode om toch begrip te krijgen voor menselijke neigingen en daden, waarvan men alleen maar met verbijstering kennis kan nemen?

Antwoord: Ik meen dat hiervoor ongetwijfeld een eenvoudige methode bestaat: Blijf nooit stilstaan bij uw verbijstering en laat u niet leiden door uw verontwaardiging. Op het ogenblik dat je een gebeuren - of persoon - vanuit je eigen regels, je eigen vooropgezette beschouwing benadert, zijn verbijstering en in vele gevallen ook verontwaardiging onvermijdelijk. Wij vergeten hierbij vaak dat de ander uit een geheel differente normatieve wereld handelt, dat hij een geheel andere persoonsinhoud heeft en een geheel ander wereldbeeld bezit. Om u een voorbeeld te geven: Er zijn mensen die het doden van een zeehondje door de een of andere indiaan of eskimo een grote en verwerpelijke wreedheid vinden en over een dergelijke handeling nog verontwaardigder te keer gaan dan over het vissen dat hier te lande zovelen als een juiste vrijetijdsbesteding beschouwen. Zij gaan uit van het standpunt dat door de indiaan of eskimo onnodig wordt gedood. Vanuit het standpunt van de ander, de eskimo, is dit doden - ook wanneer het niet voor voeding onmiddellijk nodig is - een uitdrukking van het eigen levensritme, een in standhouden van in het leven onontbeerlijke bekwaamheid. In zijn groep is het vermogen op deze wijze te jagen en te doden zelfs een soort bestaansrechtvaardiging, een waardemeter voor de eigen menselijke en maatschappelijke betekenis. Degene die dit veroordeelt zal zeker niet kunnen komen tot begrip voor de eskimo of indiaan en daardoor het gedrag van de ander niet kunnen wijzigen op vreedzame wijze, wanneer dit verkieselijk lijkt te zijn.

Hetzelfde zien wij bijvoorbeeld bij de seksgolf die op dit ogenblik aan de gang is in uw wereld. Ik kan mij zeer wel voorstellen dat oudere mensen, opgegroeid in een tijd, waarin seks een duister iets was, zodra het voor iets anders dan het verwerven van nageslacht met Gods Zegen gebruikt werd, tegenover deze zaken wat vreemd staan. Maar zij zouden ook moeten begrijpen dat de totale verhouding tussen de geslachten in de laatste jaren sterk gewijzigd is. Zij dienen te beseffen dat de binding tussen personen in deze periode een geheel ander karakter heeft gekregen. Zij dienen bovenal te beseffen dat in deze tijd de binding van persoonlijkheden aan elkander niet meer gebaseerd kan zijn op horigheden en ook niet gebaseerd mag zijn mijns inziens op contractuele rechten. Buiten het huwelijk gebeurt dit in deze tijd ook wel bij arbeidsverhoudingen, maar volgens mij is dit eerder een vorm van slavernij of horigheid, die

niet meer zou mogen bestaan. Wanneer een oudere vanuit eigen standpunt deze nieuwe omstandigheden en gewoonten beziet is zijn verontwaardiging zonder meer begrijpelijk. Maar hij zal nooit de ander kunnen benaderen of werkelijk kunnen helpen, want hij zal nooit kunnen beseffen wat er werkelijk aan de hand is en dus ook nooit enig werkelijk contact kunnen hebben met de zaken in de wereld die hem tot verbijstering en verontwaardiging brengen.

Redelijke aanvaarding blijkt in dergelijke gevallen voor velen onmogelijk te zijn, maar hier kan de mystiek te hulp komen. De godsdienst heeft in dergelijke conflicten tot contact en zelfs samenwerking gevoerd. Voorbeeld: Het Leger des Heils bestond, zeker oorspronkelijk, niet uit getrainde en bewuste sociale werkers. Het waren hoofdzakelijk predikers, zelfs zeer militante predikers. Maar hun geloof, de mystieke achtergronden van hun geloof, maakte het noodzakelijk dat eenieder, ook de zondaar, aanvaard werd. Dit betekende dat men ging begrijpen waar bij hen de problemen lagen. Het begon met Booth's soepkeukens en voerde tot een nog steeds zeer militante mystiek, die een eng beeld van God bevat, maar het gelijktijdig mogelijk maakt elke mens ongeacht daden en voorgeschiedenis te aanvaarden.

Toch kent het leger een zeker isolement dat voortkomt uit het eigen gevoel uitverkoren te zijn. Wanneer ook dit laatste restant van rationalisatie ten aanzien van eigen leefwijze plaats maakt voor een groeiend begrip voor zowel de eigen drijfveren als die van anderen, zal blijken dat niet alleen niet geschoolden zeer goede sociale werkers kunnen zijn, maar zullen deze niet geschoolden de meerderen blijken te zijn van allen, die in de sociale wetenschappen wel geschoold zijn, maar niet de overgave kennen, die het leger de mogelijkheid geeft het contact met de ander tot stand te brengen, niet slechts vanuit zichzelf, maar ook vanuit de ander. Ik meen hiermede voldoende gezegd te hebben, maar zo nodig kunt u uw vraag aanvullen.

Vraag: Is het praktisch handelen t.a.v. een ander, die zodanig opgesteld is dat hij .....mystieke benadering, tegenoverstellen ....

Antwoord: Indien ik u goed begrijp wilt u stellen: Er zijn persoonlijkheden, waarmee een direct rationeel contact niet mogelijk is. Kunnen wij dezen toch benaderen? (ja)

Ik moet dan allereerst opmerken dat de ratio wel de verklaring mogelijk maakt van vele menselijke zaken, maar dat zij slechts voor een zeer gering deel van de menselijke acties en reacties aansprakelijk is. De redelijkheid is namelijk datgene waarmee wij gemeenlijk een actie verklaren nadat wij deze reeds gesteld hebben. Dit is vaak aanleiding tot prestigekwesties, waarbij zoals u zult bemerken, de verklaringen die men voor eigen handelen geeft, veelal wat gewrongen is. Wanneer een mens contact heeft met een medemens zal hij vaak menen dat dit op geheel redelijke basis geschiedt. Hij meent bijvoorbeeld de ander redelijk te kunnen overtuigen. Waar is dit lang niet altijd. De mogelijkheid een ander te overtuigen ontstaat namelijk eerst werkelijk, wanneer men ook openstaat voor alles wat er in de ander leeft. Eerst dan zal de ander je kunnen verstaan. Maar dan is dit verstaan niet in de eerste plaats een kwestie van intelligentie, maar van resonantie, een vorm van harmonie. Een aardig voorbeeld voor de wijze waarop mensen dit soms aanvoelen, mag ik hier wel citeren. Een oud vrouwtje sprak over een door haar zeer gewaardeerde dominee tot haar buurvrouw: "Ik begrijp nooit, waar dominee het over heeft, maar als ik naar hem luister, voel ik mij dicht bij de hemel". Ik geloof dat deze dominee een contact bereikte dat zeer reëel was. Hierdoor kon wederzijds begrip en aanvaarding ontstaan op een wijze die los stond van ambt, kennis, meerwaardigheid of redelijkheid. De communicatie bestond voornamelijk in een aanvoelen.

Wij zien iets dergelijks vaak bij mentaalgestoorden optreden. Deze mensen hebben veelal grote contactmoeilijkheden, die blijven duren tot je gaat letten op hun uitstraling en hun bedoelingen. Dit vleugje begrip blijkt zelfs, zonder dat van een redelijk contact gesproken kan worden, de eventueel aanwezige agressiviteit af te remmen. Er ontstaat een communicatie die redelijk gezien vol dwaasheden steekt, maar die in emotionele zin een juiste overdracht mogelijk maakt, waardoor wederzijds begrip mogelijk wordt.

Ik meen hiermede de zaak duidelijk te hebben gesteld. In de door u bedoelde gevallen is het contact in de eerste plaats een emotionele kwestie, waarbij de redelijkheid mogelijk later kan dienen voor een formulering, maar het aanvoelen van bedoelingen en mogelijkheden het werkelijk contact beheersen. Dit blijft zelfs gelden wanneer bij het contact de verstandelijke vermogens van de mens niet op redelijke wijze bij het contact betrokken kunnen zijn.

Vraag: Is volgens deze theorie een antipathie altijd wederzijds?

Antwoord: Feitelijk wel. Wanneer u een ander antipathiek vindt, kan een ander zich hierdoor gekwetst gevoelen, waardoor hij ook u antipathiek zal vinden. Er is echter nog een andere reactie denkbaar: de ander ziet uw antipathie als verklaring van zijn eigen minderwaardigheid. Hij zal onder omstandigheden uw oordeel kunnen aanvaarden. Zijn antipathie neemt dan de vorm aan van een pseudo-sympathie, waarbij met alle middelen naar contact en erkenning gezocht wordt, terwijl in feite een zeker ressentiment, een onderbewuste haat blijft bestaan, die echter vaak zo diep in het onderbewustzijn is geworteld dat zij slechts onder zeer abnormale omstandigheden tot uiting kan komen. De wederkerigheid zal dus volgens mij bijna altijd bestaan, maar lang niet altijd in het gedrag tot uiting komen.

Vraag: Kunt u mij helpen bij mijn verbijstering over dingen, die ik vaak in de krant lees: jongeren, vaak nog beneden de 10 jaren, die in een school inklimmen en daar verwoestingen aanrichten enzovoort. Indien ik in een school kom, word ik steeds weer geroerd door de schoonheid, de gehele atmosfeer en kan mij niet voorstellen dat men daarin vernielend rondgaat. Zo kan ik mij niet voorstellen dat men in een straat alle auto's beschadigt, wetende, hoeveel deze voor de meesten betekenen.

Antwoord: Dat weet ú. De vraag is maar, of de jongeren dit ook beseffen. Bovendien is het een vraag, of hun waardering voor het persoonlijke bezit van de auto even groot is als de uwe schijnt te zijn. Wanneer u de school zo mooi vindt, zo vergelijkt u waarschijnlijk met wat vroeger was. U vergeet een ding: vroeger was schoolgaan voor velen in zekere zin nog een soort gunst. Iets mógen leren is echter iets anders, dan iets móéten leren. Ik geloof dat de leerplicht er in toenemende mate toe heeft gevoerd dat leren als een door de maatschappij opgelegde taak wordt gezien, zodat de school meer een instrument van repressie is in de ogen van vele jongeren. De verhoudingen in de school, de contacten met de leerkrachten hebben mijns inziens te lijden onder het gevoel gebonden te zijn, gevangen te zijn. De houding van sommige leerkrachten die het kennelijk als een gunst beschouwen dat zij hun onfeilbare kennis wel aan de kinderen willen overdragen, kan hierbij ook nog een rol spelen. Dit alles kan verklaren waarom jongeren juist bij een zich zonder opzicht in de school bevinden, een toch reeds bij elk kind bestaande neiging tot vandalisme uitleven.

De neiging van kinderen om in benden samen te groepen, hoeft u eveneens niet te verwonderen. Bij vele jongeren zijn de banden met de familie losser geworden, omdat de plaats van de jongere als mede de lasten van het gezin dragende, steeds minder gebruikelijk is, terwijl een niet in de zorgen van het gezin delen door degenen die dit ervaren als een groot voordeel, wordt uitgespeeld tegenover anderen die nog wel in meer strikte zin bij het wel en wee van hun gezin betrokken worden. De horigheid van de jongere ten aanzien van de ouders - volgens mij voor de meeste kinderen aanbevelenswaardig - is steeds meer vervangen door denkbeelden omtrent rechten, waarbij de eigen plichten in steeds mindere mate als valide worden erkend. Oudere kinderen drukken het wel eens zo uit: 'De oudjes van mij moeten niet denken, dat zij rechten op mij hebben. Ik heb niet gevraagd om in de wereld te komen'. En misschien hebben zij daarmee ook ergens nog gelijk ook. Het gevolg is dat de behoefte aan saamhorigheid die bij kinderen en jongere mensen in sterke mate aanwezig is, zich op een ander terrein moet manifesteren. In een tijd, waarin gebondenheden van allerlei aard steeds meer bestreden worden, zoekt men een gemeenschap, een samenhang, waarin steeds minder officiële regels gelden en gelijktijdig toch een zo strikt mogelijke gedragsnorm bestaat. Dit nu is bij vele groepen onderling nogal ruw optredende jongeren het geval: er bestaat geen werkelijke regel of wet, maar aan de andere kant bestaat een aanhankelijkheid in de groep, omdat 'men erbij behoort', terwijl ook een gezag wordt aanvaard - meestal van de sterkste. Een dergelijke groep wordt

echter door de maatschappij niet au sérieux genomen met als gevolg een zoeken naar een middel, waarmede men zich tegen die gemeenschap af kan zetten en een aanvaarding - positief of negatief - kan afdwingen. De groep bewijst eigen belangrijkheid en saamhorigheid dus door op te treden tegen de gemeenschap. Het kan zijn dat dit tot uiting komt in diefstallen, waardoor men ook de middelen verwerft om zich elders te laten gelden, dan wel door baldadigheid, waarbij men zekere angst en wrevel wekt die eveneens een vorm van erkenning zijn.

Een dergelijk optreden zal u nog minder verbijsteren, wanneer u zich realiseert, dat ook volwassenen hun politieke en economische protesten in deze dagen plegen te onderstrepen met het beschadigen en vernietigen van het bezit van anderen en zelfs de levens van anderen aan eigen belangen plegen op te offeren. Het is mijns inziens dus ook nog een weerspiegeling - zij het op een minder doelgerichte wijze - van de mentaliteit van deze tijd. Ik wil in dit verband nog wijzen op de ontpersoonlijking van het gezag. Ik doel hiermede bv. op het niet als persoon, maar als deel van een openbaar machtsapparaat in verschijning treden van agenten. Indien men zich realiseert dat een politiemans niet gemakkelijk voor buitenstaanders te herkennen is, zodat zijn gedrag gedekt wordt door een zekere anonimiteit, wordt ook begrijpelijk dat de houding van velen tegenover het geheel van die politiemacht gebaseerd is op de houding van enkele meer extreme figuren in de politiemacht, die echter als meest kenbaar facet van het geheel naar buiten treden. Op het ogenblik dat agenten weer persoonlijk kenbaar zijn - aan de hand van een duidelijk nummer of naamplaatje bijvoorbeeld - zal niet alleen de persoonlijke aansprakelijkheid van de politiemans in diens eigen gevoel groter worden, maar zal men ook in de burgerij weer persoonlijkheden gaan zien die ook nog gezamenlijk een korps vormen. De relatie met de politiemans krijgt dan weer een meer persoonlijk karakter, zodat de benadering van het machtsorgaan als geheel ook weer meer gedifferentieerd zal zijn.

De anonimiteit in de massa, waarbij eigen gevoel voor verantwoordelijkheid sterk geremd wordt, is een van de sociale verschijnselen van deze tijd en niet alleen maar, waar het baldadige jongeren betreft. Altijd reeds sterk was de behoefte van de enkele mens, en de groepen waarin mensen optreden, om zich van anderen te onderscheiden en de eigen persoonlijkheid op de voorgrond te stellen. In een maatschappij waarin persoonlijkheidsuitdrukking zo langzaam tot een cultus is geworden, is het begrijpelijk dat ook groepen jongeren een gedragsmodus zoeken, dat hun bijzondere karakter zal onderstrepen - waarbij de uiting niet voortkomt uit een bestaand persoonlijk verlangen, maar eenvoudig een kenbaarmaken van de groep is. Hierbij spelen de toevallige mogelijkheden een rol, maar toch zullen wij zien dat bepaalde groepen zich voornamelijk richten op het tiranniseren van mensen, terwijl anderen diefstallen, beschadigingen als hun uiting kiezen, terwijl er zelfs groepen zijn die als een soort vliegende rellenbrigade overal heen trekken, waar maar een rel te verwachten is.

Ik wil hieraan toevoegen dat dergelijke verschijnselen vaak gebaseerd zijn op het samengaan van welvaart en grote spanningen. Kort voor het uitbreken van een oorlog of groot conflict - of dit nu plaatselijk dan wel wereldomvattend is - zien wij dan ook gedragsnormen veranderen, toename van seksuele vrijpostigheid, minder eerbied voor bezit en een toenemende behoefte de eigen persoonlijkheid in de wereld te doen gelden. Er ontstaat een mystiek van het eigen wezen als meerwaardig ten aanzien van anderen, gepaardgaande met een gevoel van onaantastbaarheid. Men zou mogen stellen dat in dergelijke perioden vele mensen zich trachten te onttrekken aan de voor hen reeds vaag voelbare dreigingen, door zich van het geheel af te wenden en gelijktijdig een meerwaardigheid voor zich te postuleren die zij niet reëel bezitten, maar waarvan zij het bestaan door hun gedragingen tegenover anderen voortdurend proberen te onderstrepen.

Vraag: Wat moet daartegen gedaan worden? Of moet je het op zijn beloop laten?

Antwoord: Je kunt de mens de voor hem bestaande noodzaak iets te zijn en ergens bij te behoren niet ontnemen: deze ligt zowel in de genetische habitus als in zijn mentale en geestelijke behoefte tot harmonie verankerd. Het feit zelf lijkt mij onveranderlijk, maar het blijkt wel mogelijk te zijn het doel, de wijze van uiting dus, te wijzigen. Er zijn jeugdbenden bekend die

eens als terreurorganisaties optraden, maar door een gebeurtenis - vaak het begrip dat zij eindelijk bij anderen vonden - zich met eenzelfde vaak extreme inspanning tot het helpen van anderen hebben ingezet. Ik meen dat het ontbreken van onmiddellijke en voldoende spectaculaire bereikingsmogelijkheden binnen de maatschappij bij een groot deel van de baldadige jeugd als eerste oorzaak genoemd mag worden. Indien je de jongeren iets geeft waarin zij kunnen leven, streven en zich waarmaken zonder dat hun persoonlijkheidsgevoelens hierdoor worden aangetast - en bovendien een vrije saamhorigheid en samenwerking met anderen mogelijk is - zullen vele extreme uitingen van de hedendaagse jeugd verdwijnen, omdat zij overbodig worden.

Maar om dit te bereiken is het naar mijn mening noodzakelijk dat de maatschappelijke structuur verandert. Want wat de meesten vergeten is wel dat ook in deze gevallen gelden mag: zo de ouden zongen, zo piepen de jongen. De ouderen verpesten de wereld uit economische overwegingen. Zij maken veel kapot, alleen maar, omdat zij menen hierdoor iets beter te worden of anderen duidelijk te maken, hoe belangrijk zij zijn. De ouderen spreken wel over de rechten van de mens en eerbied voor het leven van anderen, maar als het erop aan komt wordt wel degelijk uitgerekend, hoeveel er soms aan een mensenleven verdiend kan worden. Vindt u het vreemd dat de jongeren iets van deze houding overnemen? Vindt u het vreemd dat jongeren, die zien, hoe overal - met terreur en machtsmiddelen - bepaalde belangen op onrechtvaardige wijze beschermd worden, met soortgelijke middelen hun eigen belangen en belangrijkheid trachten vast te leggen en te beschermen? Vindt u het vreemd dat in een wereld die schijnt te leven van holle leuzen, ook jongeren hun daden met even holle leuzen trachten te rechtvaardigen? Het is eerder een wonder dat zovele jongere zich nog niet door terreur uiten. Ook dit aspect moet onder ogen worden gezien: wanneer de eerlijkheid, oprechtheid en betrouwbaarheid van de volwassenen toeneemt mogen wij ook verwachten dat deze eigenschappen bij de kinderen naar voren zullen komen.

Vraag: Er zou dus eigenlijk een heropvoeding moeten komen?

Antwoord: Elke vorm van opvoeding is in feite een vorm van dressuur. Elke vorm van heropvoeding zou dus alleen maar het onderwerpen aan een nieuwe vorm van dressuur zijn. Ik meen dat indien men de mens de mogelijkheid geeft zijn natuurlijke wezen en gedrag weer meer op de voorgrond te stellen, hij vooruit zal gaan, meer dan wanneer men aan de reeds bestaande dressuur nog nieuwe toevoegt. De mens is in wezen niet slecht, maar tegen zichzelf verdeeld door de persoonlijkheid, die hij in wezen is, én de normen die hem middels de opvoedingsdressuur worden opgelegd. Mijns inziens maakt juist de tegenstrijdigheid tussen opvoeding, aard en noodzaak in het leven, hem onbetrouwbaar.

Vraag: Hoe oordeelt u over de yogascholing, die als weg van de zelfkennis veel wordt gepropageerd op het ogenblik?

Antwoord: Ik acht deze aanvaardbaar mits hierbij wordt aangetekend dat een dergelijke scholing alleen op geheel persoonlijke basis kan plaatsvinden, uit geheel vrije wil dient ondernomen te worden. Ik meen dat er zelfs hierbij geen sprake zou mogen zijn van verplichtingen tussen leraar en leerling anders dan die welke vrijwillig worden aanvaard door de leerling ten aanzien van de leraar, en omgekeerd. Zoals u echter zou kunnen weten is het temperament van vele westerlingen nu niet bepaald geschikt voor de weg naar innerlijke sereniteit, die een eerste vereiste is voor het bereiken van zelfkennis in de yogascholingen.

Vraag: (Onverstaanbaar).

Antwoord: Vooral bij de jongeren bestaat er op het ogenblik een vorm van mystiek waarbij men uitgaat van het standpunt dat de rechten van de huidige maatschappij blijvende en altijd voor eenieder gelijkelijk bestaande rechten zullen zijn, terwijl men gelijktijdig die maatschappij kan omturnen tot iets, wat beter is. Zij vergeten daarbij onder meer wel, dat een voortdurend beroep op de rechten, die een bepaalde maatschappelijke vorm verleent, gelijktijdig betekent dat men de instandhouding van deze maatschappij bevordert. Het systeem is strijdig met de mystiek. Zo gelooft men onder de jeugd ook dat men door voortdurend met elkaar en anderen te praten, eenieder zal kunnen overtuigen. Mijns inziens zal men hiermede ten hoogste een zekere duiding

voor zich kunnen afdwingen. Want waarheid kun je niet alleen met woorden duidelijk maken, maar wel kun je met woorden de daad der waarheid meer kenbaar maken. De daad zal hierbij kunnen overtuigen, waar de woorden ten hoogste een zekere duiding van opvattingen teweeg kunnen brengen.

Vraag: Ik dacht, dat de jeugd meer met sfeervorming wilde bereiken....

Antwoord: Er was eens een man, die magiër wilde worden. Hij stak de kaarsen en lichten op de juiste wijze aan, brandde wierook en ging zitten wachten, tot er een dienende geest zou komen. Er kwam niets.

Vraag: Wat in het Vondelpark gebeurde en in vele andere landen, berust toch niet alleen op praten?

Antwoord: Wat daar gebeurde omvatte heel wat gepraat, en berustte op een – vergeef mij – parasitair gedrag. Dat het sfeertje daar belangrijk was, is ongetwijfeld waar. Maar gelijktijdig moeten wij ons realiseren dat het Vondelpark wordt betaald en onderhouden door mensen die daar juist niet liggen om sfeertjes te vormen, mensen die ook helemaal geen behoefte hebben aan het sfeertje dat er gevormd wordt.

U nam dit als voorbeeld en zou vele plaatsen op de wereld willen noemen waar men iets dergelijks kan vinden. Ik zou nog willen opmerken dat ook in die andere landen bij het merendeel van die gevallen een parasitair gedrag optreedt en wel omdat men zijn sfeertje bouwt op kosten van degenen die dit sfeertje niet willen, en zijn eigen leefwijze voert ten koste van diegene die een dergelijk gedrag, een dergelijke sfeer niet kunnen begrijpen en met deze anderen weinig of geen rekening wenst te houden. Wat men eventueel bereikt, bereikt men ten koste van anderen, zonder daar ook maar iets voor terug te geven. Daarom spreek ik over parasitisme in dergelijke gevallen.

Er zijn echter heel wat jonge mensen, die enerzijds alles wat zij van node hebben, op voor de maatschappij aanvaardbare wijze verwerven en anderzijds zichzelf weten te blijven. Zij weten wel degelijk een sfeertje te bouwen, maar dan op basis van datgene wat hen rechtens toekomt en zonder anderen in hun rechten of bezittingen te schaden. Hun sfeertje berust niet alleen op een zekere mystieke samenhang, maar wordt ook tot basis voor daadkracht en inzicht in de werkelijkheid. Men manifesteert zich dan ook daadkrachtig en volgens eigen persoonlijkheid binnen de normen die nog aanvaardbaar zijn voor de bestaande maatschappij. Alleen op deze wijze zal men erin kunnen slagen de maatschappij werkelijk om te turnen. Daarom zou volgens mij de juiste mystiek voor jongeren als volgt summier kunnen worden geformuleerd:

Wees niets schuldig aan anderen. Vindt begrip voor, en vrede met zoveel mensen, als je maar mogelijk is en put uit de zo ontstane harmonie, om in de wereld meer te zijn dan anderen die deze bron van kracht en harmonie niet kennen. Dan eerst kun je vanuit de vaagheid van modeverschijnselen treden in de realiteit van een geheel anders leven.

Vraag: Wat zouden die Vondelpark-luitjes zeggen, als zij uw redevoering zouden horen?

Antwoord: Waarschijnlijk: hij heeft misschien vanuit het klootjesvolk gelijk, maar er ontbreekt begrip voor onze waarden. Waarbij zij op hun beurt dan maar liever vergeten dat zij hun waarden merendeels ook maar heel willekeurig hebben gesteld. Hun samenzijn was voor velen onder hen waardevol. Maar die waarde wordt toch wel veel minder, wanneer zij daardoor gelijktijdig een conflictsituatie scheppen.

Vraag: Maar ze hebben toch geen conflicten of schade veroorzaakt?

Antwoord: Ik zal even de juiste gegevens opzoeken. Bevuilen van het terrein, onder meer door het betrekkelijk willekeurig doen van behoeften, ook in het openbaar, wat voor klootjesvolk wel degelijk een conflictsituatie scheidt. Het publiekelijk copuleren van sommigen ten aanzien van mensen die zich door een dergelijk schouwspel in hun heiligste gevoelens gekwetst gevoelden. Het niet voldoende rekening houden met het recht op rust en vrijheid van beweging van de normale bezoekers. Het achterlaten van afval en vuil op vele plaatsen en verontreinigen van een

meertje. Beschadiging van grasperken en dergelijke door het zetten van tenten. Het schade toebrengen aan perken en bomenbestand. Deze dingen hebben vele geërgerd. Ik meen niet dat er bezwaar kan zijn tegen het samenzijn van de jongeren op een dergelijke wijze en zou hen een volkomen vrijheid van gedrag willen toekennen, zolang men onder elkaar is. Zeker kan geen bezwaar gemaakt worden tegen het feit dat sommigen deze sfeer voor zich verkiezen - er waren Vondelparkslapers die ook een verblijf in het Hilton hadden kunnen betalen. Bezwaar maak ik echter tegen de bij velen kenbare en absolute minachting voor de rechten die ook anderen op een dergelijk openbaar terrein bezitten. Voor mij betekent dit alles verder dat deze jongeren geen positieve daad hebben gesteld, maar eerder een negatieve en wel door zich in een isolement terug te trekken zonder daaruit ook maar enige werkelijk positieve waarde tegenover de gemeenschap te stellen.

Vraag: Bij een kermis of 3 oktoberviering vindt een dergelijke schade ook plaats. Waarom daar wel en hier niet?

Antwoord: Omdat deze vieringen algemeen aanvaard worden en het merendeel van de bevolking daaraan deelheeft. In het Vondelpark was dit niet het geval. In een gemeenschap, waarin de aantallen zeer groot zijn, moeten de inzichten en wensen van de meerderheid een zekere mate van respect afdwingen, daar deze meerderheid nu eenmaal de leefbaarheid van het geheel bepaalt. Een minderheid, die hiervan misbruik maakt, ontzegt in feite zichzelf hierdoor het recht zich als deel van het maatschappelijk geheel te beschouwen. Eerst op het ogenblik dat men ten aanzien van deze meerderheid een maatschappelijke relatie in stand weet te houden, kan men in goede vrede zijn eigen wegen gaan. Men kan niet buiten de maatschappij treden, zolang men gedwongen is binnen deze maatschappij te leven. Wie buiten de maatschappij wil leven, zal elke geregelde samenleving moeten ontvluchten. Deze mogelijkheid bestaat op uw wereld bijna niet meer.

Vraag: Hoe groot is het percentage van jongeren die werkelijk zo geëngageerd zijn?

Antwoord: De werkelijke activisten vormen ongeveer 0.2% van de gehele jeugd tussen 10 en 25 jaar. Indien u spreekt over de meelopers, dan komt u tot ongeveer 4 $\frac{3}{4}$ %. Dit betekent dus, dat een zeer groot deel van de jeugd zich wel aanpast aan de maatschappij, al behoudt zij vaak een eigen stijl van leven. Dit heeft echter weinig te maken met Damslapers enzovoort, daar hieraan ook door leden van de normaal in de maatschappij levende jeugd wordt deelgenomen. Mijn bezwaar is dan ook niet tegen het verschijnsel als zodanig, maar tegen het plaats vinden van excessen die voor de maatschappij als geheel storend zijn en zo op zich niet onjuiste ontwikkelingen als geheel onaanvaardbaar maken. Wie naar vrede en rust zegt te streven, moet geen conflicten veroorzaken met anderen door eigen laatzindigheid en nalatigheid.

Laat ons bij dit alles echter onthouden dat vele ouderen op hun wijze soortgelijke excessen kennen. Ook hier zien wij minderheidsgroepen wier gedrag maatschappelijk hinderlijk moet worden genoemd. Desgevraagd zou ik dergelijke groepen evenzeer om hun optreden veroordelen. Ik ben van oordeel dat een maatschappij alleen dan goed kan functioneren, wanneer men tracht tot harmonie met zoveel mogelijk mensen te komen en daarbij gelijktijdig een zo groot mogelijke vrijheid voor eigen ontwikkeling en leven nastreeft. Ik meen echter, dat men geen rechten op mag eisen ten aanzien van de gemeenschap, zonder eerst aan alle verplichtingen tegenover die gemeenschap te voldoen. Dit geldt zowel voor ouden van dagen, die menen, dat zij miskend worden, als voor jongeren die menen dat zij het recht hebben auto's in brand te steken, parken te bevuilen, of op andere excessieve wijze uitdrukking aan hun persoonlijkheid te geven.

Ten slotte nog dit: Wanneer wij nog even terugkeren tot de alledaagse mystiek, vindt u dan niet, dat het aan mysticisme doet denken, wanneer men zegt: ach, die schade aan het Vondelpark is niet zo ernstig, het gaat om het sfeertje? Het is eenvoudig een terzijde stellen van de werkelijkheid voor andere, mogelijk ook meer innerlijke waarden. Mij klinkt zoiets in de oren alsof men zo zeggen: wat geeft het nu dat je geen rechterbeen meer hebt, wanneer je linker

het maar goed doet. Gezien uw reactie ziet u nu wel even in, hoe onlogisch het is een enkel aspect van het leven alleen te willen bezien.

U leeft in een wereld waarin vele mystieke begrippen zodanig met het geloof vervlochten zijn geraakt, dat de meeste mensen dezen als een werkelijkheid beschouwen zonder nog te beseffen dat dergelijke dingen door geen enkel feit worden ondersteund. Op zich is dit niet belangrijk, maar wel belangrijk is het dat men uit mystieke inzichten en leringen zelden een groter contact met de wereld zoekt te vinden, maar slechts deze stellingen beschouwt als een verheffing van het eigen Ik en dan ook daarvan gebruik maakt om zich het recht toe te kennen te oordelen over anderen. Voorkom dergelijke eenzijdigheden, een dergelijk specialisme, vooral wat godsdienst en andere mysticismen betreft. Want dergelijke dingen maken je tot een robot, die zelfs de eigen ziel verloochent om eigen stellingen te kunnen handhaven.

Ook uw aanwezigheid hier om contact te hebben met ons geesten is een vorm van mystiek, want de wereld is vol van dergelijke dingen. U leeft met deze dingen als een werkelijkheid en het is, hoe onbewezen dan ook, een werkelijkheid. De mystiek is de mens nuttig, zij stimuleert ontwikkelingen; zij is het ook die u de kracht geeft om dingen te dragen en te volbrengen die zonder deze innerlijke werkelijkheid voor u niet te dragen of onvolvoerbaar zouden zijn. De mens heeft een zekere mystiek nodig. De dualiteit stof-geest, die in het menselijke wezen tot uiting komt kan hierdoor zijn innerlijke en totale eenheid bereiken. Niet middels de weg van redelijkheid, daar hij hierdoor te zeer materieel beperkt blijft. Laat daarom de kleine mystiek, de kleine dingen van de dag worden tot een schakel tussen de mens en de wereld, niet tot een grens tussen mens en wereld.

Goedenavond,
d.d. 3 september 1971